

ПРАВНА РАМКА НА МЕДИАЦИЯТА

В държавите от ЕС използването на алтернативни способи за извънсъдебно разрешаване на спорове ежегодно се увеличава. За това спомагат правните механизми, създадени на европейско ниво.

България е една от първите държави в Европа, приели Закон за медиацията. Уредбата, създадена със Закона за медиацията през 2004г. съдържа основополагащите правила за функционирането на медиацията.

В този модул ще разгледаме националната правна рамка, която регулира медиацията в България и наднационалната правна рамка, която регулира медиацията в рамките на Европейския съюз.

НАЦИОНАЛНА ПРАВНА РАМКА

В България, медиацията се регулира от следните законови и подзаконови нормативни актове:

1. Закон за медиацията /ЗМ/
2. Процедурни и етични правила за поведение на медиатора, одобрени със Заповед № ЛС-04-364/17.06.2005 г. на Министъра на правосъдието, издадена на осн. §1 ПЗР на ЗМ.
3. Наредба № 2/15.03.2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване и отписване и заличаване на медиатори от Единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора.
4. Правила за осъществяване на контрол за спазване на изискванията за обучение на медиатори и за реда за извършване на проверки на организациите по чл.2 от Наредба № 2/15.03.2007 г., одобрени със Заповед 20-04-1892/02.11.2012 г. на Министъра на правосъдието.

ОСНОВНИ ИНСТИТУТИ, УРЕДЕНИ В ЗАКОНА ЗА МЕДИАЦИЯТА

Законът за медиацията създава обща рамка на процедурата, като оставя големи възможности за гъвкавост при прилагането ѝ. Така създадената рамка създава много възможности за активно развитие на медиацията, тъй като урежда най-важните изисквания за функционирането ѝ и не създава прекомерни ограничения.

Законът за медиацията урежда:

- Понятието и приложното поле на медиацията;
- Кой спорове могат да бъдат предмет на медиация;
- Организация на медиацията;
- Основните принципи за провеждането ѝ;

- Правното положение на медиатора;
- Основните етапи и правила при провеждането на процедурата;
- Съдържанието и ефекта на споразумението, с което тя приключва.

Понятие за медиация

Чл. 2 ЗМ

„Медиацията е доброволна и поверителна процедура за извънсъдебно разрешаване на спорове, при която трето лице - медиатор, подпомага спорещите страни да постигнат споразумение.“

Кои спорове могат да бъдат предмет на медиация

Чл. 3. (1) ЗМ

Предмет на медиация могат да бъдат граждански, търговски, трудови, семейни и административни спорове, свързани с права на потребители и други спорове между физически и/или юридически лица, включително и когато са презгранични.

(2) Медиация се провежда и в случаите, предвидени в Наказателно-процесуалния кодекс.

(3) Медиация не се провежда, ако закон или друг нормативен акт предвижда друг ред за сключване на споразумение.

Организация на медиацията

Чл. 4 ЗМ

Медиацията се осъществява от физически лица. Тези лица могат да се сдружават с цел осъществяване на дейността.

Лица, осъществяващи функции по правораздаване в системата на съдебната власт, не могат да извършват дейност по медиация.

Основни ПРИНЦИПИ за провеждането ѝ

Доброволност и равнопоставеност

Чл. 5 ЗМ

Страните имат **равни възможности** за участие в процедурата по медиация. Те участват в процедурата **по своя воля** и могат по всяко време да се оттеглят.

Неутралност и безпристрастност

Чл. 6. (1) ЗМ

Медиаторът **не проявява пристрастие** и **не налага решение** по спора.

(2) В процедурата по медиация всички въпроси се уреждат по взаимно съгласие на страните.

Правно положение на медиатора

Изискванията за придобиване на правоспособност на медиатор са уредени в чл. 8 от Закона за медиацията.

Съгласно чл. 8 ЗМ

(1) Медиатор може да бъде само **дееспособно** лице, което отговаря на следните изисквания:

1. не е осъждано за престъпления от общ характер;
2. завършило е успешно курс на обучение за медиатор;
3. не е лишено от право да упражнява професия или дейност;
4. има разрешение за дългосрочно или постоянно пребиваване в Република България, ако лицето е чужд гражданин;
5. вписано е в Единния регистър на медиаторите към министъра на правосъдието.

Медиаторът следва да бъде дееспособно лице, което е преминало обучение по медиация, проведено от одобрена от Министъра на правосъдието обучителна организация. Редът за одобряване на обучителни организации е посочен в НАРЕДБА № 2 ОТ 15 МАРТ 2007 Г. на Министъра на правосъдието.

Чл. 9. (1) ЗМ

Медиаторът осъществява дейността си добросъвестно при спазване на закона, добрите нрави и процедурните и етичните правила за поведение на медиатора. Тези правила се определят с наредбата по чл. 8, ал. 4.

(2) Медиаторът приема да води процедурата, **само** ако може да **гарантира** своята **независимост, безпристрастност и неутралност**.

Чл. 10 ЗМ

(1) Медиаторът не може да дава правни съвети.

(2) По време на процедурата медиаторът е длъжен да се съобразява с мнението на **всяка** от страните по спора.

(3) Медиаторът се оттегля от процедурата при възникване на обстоятелства, които биха породили съмнение в неговата независимост, безпристрастност и неутралност.

(4) Медиаторът не може да съобщава на другите участници в процедурата обстоятелства, които се отнасят само до една от страните по спора, без нейното съгласие.

(5) Медиаторът не отговаря, ако страните не постигнат споразумение.

(6) Медиаторът не отговаря за неизпълнение на споразумението.

Редът за вписване и заличаване в Единния регистър на медиаторите, както и изискванията към обучението по медиация и обучителните организации се определят с наредбата по чл. 8, ал. 4 от Закона за медиацията.

НАДНАЦИОНАЛНА ПРАВНА РАМКА /МЕДИАЦИЯТА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ/

В държавите от ЕС използването на алтернативни способи за извънсъдебно разрешаване на спорове ежегодно се увеличава. За това спомагат правните механизми, създадени на европейско ниво.

В рамките на Европейският съюз, медиацията се регулира чрез:

1. Директива 2008/52/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 май 2008 относно някои аспекти на медиацията по гражданскоправни и търговскоправни въпроси.
2. Резолюция на Европейски парламент от 13.09.2011 относно прилагането в държавите-членки на Директивата относно медиацията, нейното въздействие върху медиацията и възприемането ѝ от съдилищата – 2011/2026(INI).
3. Препоръки на Комитета на Министрите на Съвета на Европа:
 - R (98) 1 относно семейната медиация
 - R (99) 19 относно медиацията по наказателни въпроси
 - R (2001) 9 относно медиацията между административни власти и частни лица
 - R (2002) 10 за медиация по граждански въпроси
4. Директива 2013/11/ЕС за алтернативно разрешаване на спорове
5. Регламент (ЕО) № 524/2013 относно он-лайн решаване на потребителски спорове.

Директива 2008/52/ЕО създава обвързваща правна рамка за медиацията в ЕС по граждански и търговски спорове с международен характер. Тя дава определение на понятията медиатор и медиация, урежда основни принципи на медиацията, правила, гарантиращи качеството ѝ, правните последици от процеса по отношение на страните и спора- като изпълнимост на спогодбата и последиците за давностните срокове.

Директивата не цели създаване на единен режим за медиацията или регулиране на професията на медиатора, а въвеждане на рамково законодателство, което в частност да уреди ключови аспекти на гражданския процес.

Приложно поле на директивата

Разпоредбите на директивата се прилагат единствено при медиация по презгранични спорове. Държавите-членки могат да прилагат тези разпоредби и при вътрешни процедури по медиация.

Директивата се прилага към процедури, в които две или повече страни по презграничен спор се опитват сами, на доброволни начала, да постигнат приятелско споразумение за разрешаване на техния спор с помощта на медиатор. Тя се прилага към гражданскоправни и търговскоправни въпроси.

Не се прилага за права и задължения, по отношение на които страните не могат да вземат сами решения съгласно съответното приложимо право. Подобни права и задължения се срещат особено често в семейното и трудовото право.

Тя не обхваща данъчни, митнически или административни въпроси, нито отговорността на държавата за действия или бездействия при упражняването на държавна власт („acta iure imperii“).

Институти, уредени в директивата

Определения на „медиация“ и „медиатор“

- **„Медиация“** означава структурирана процедура, независимо от нейното наименование или начина на позоваване, при която две или повече спорещи страни се опитват сами, на доброволни начала, да постигнат споразумение за разрешаване на спора между тях с помощта на медиатор. Тази процедура може да бъде започната от страните, предложена или разпоредена от съд, или предвидена от законодателството на държава-членка.

- **„Медиатор“** означава трето лице, което е помолено да осъществи медиация по ефективен, безпристрастен и компетентен начин, независимо от наименованието или професията на това трето лице в съответната държава-членка и от начина, по който третото лице е посочено или от него е поискано да осъществи медиация.

Принципи на медиацията

- Доброволност

Изрично е посочено, че медиацията е доброволна процедура. Тя може да се провежда само по взаимно съгласие на страните и докато такова е налице.

„Медиацията, предвидена в настоящата директива, следва да е доброволна процедура, в смисъл че страните сами отговарят за процедурата и могат да я организират както пожелаят и да я прекратят по всяко време. Въпреки това съгласно националното право следва да е възможно съдилищата да определят срокове за процедурата по медиация. Освен това съдилищата следва да могат да насочат вниманието на страните към възможността за медиация винаги когато е уместно.“ (параграф 13 от съображенията към Директивата).

- Поверителност

Чл. 7

„Предвид обстоятелството, че медиацията следва да се провежда при условията на поверителност, държавите-членки гарантират, че освен ако страните не са договорили друго, нито медиаторите, нито лицата, участващи в провеждането на процедурата по медиация, са длъжни да дават свидетелски показания в хода на граждански и търговски съдебни производства или арбитраж относно информация, произтичаща или свързана с процедура по медиация.“

Изключение са случаите, когато трябва да се осигури закрилата на интересите на деца или да се предотврати посегателство над физическата или психическа неприкосновеност на определено лице, или за целите на привеждането в изпълнение на постигнатото в медиацията споразумение.

Правни последици, свързани с медиацията

- Обвързване със сроковете на погасителната давност

Директивата въвежда общо правило, което държавите-членки трябва да конкретизират в законодателството си, а именно, че страните, които избират медиацията в опит да разрешат спор, няма да бъдат възпрепятствани впоследствие да образуват съдебно производство или арбитраж във връзка със същия спор поради изтичането на давностни срокове в хода на процедурата по медиация.

На практика в законодателствата на отделните държави следва да бъде посочено от кой момент спират да текат сроковете на погасителната давност с оглед на започнала процедура по медиация и в кой момент се възобновяват.

- Изпълнимост на спогодбата

Страните или една от страните, с изричното съгласие на останалите, могат да поискат да се придаде изпълнителна сила на съдържанието на постигнато в резултат на медиация писмено споразумение. Изпълнителна сила може да се придаде от съд или друг компетентен орган посредством съдебно решение или друг акт, в съответствие със законодателството на държавата-членка, в която е направено искането.

Връзка със съдебното производство- насочване към медиация от съда

Съдът, сезиран с делото, може, ако е уместно и като отчита всички обстоятелства по делото, да прикани страните да използват медиация за уреждане на спора. Съдът може да прикани страните и да присъстват на информационна среща относно използването на медиацията, ако такива срещи се провеждат и са лесно достъпни.

Възможността за насочване към медиация от съда означава, че провеждането на медиация може да бъде подходящо и желателно и при започнало съдебно производство.

Директивата предвижда само доброволно провеждане на медиация - т.е. съдът **само може да прикани страните**, а за да се проведе медиация е необходимо и двете страни да дадат съгласие за това. Директивата допуска обаче отделните държави членки по тяхна преценка да предвидят и провеждането на задължителна медиация преди съдебното производство, напр. при определени вид спорове, както и различни стимули при провеждането на медиация.

Директивата не засяга разпоредбите на националното законодателство, съгласно които медиацията е задължителна или подлежи на стимули или санкции, преди или след започване на съдебното производство, при условие че

съответното законодателство не възпрепятства страните да упражняват правото си на достъп до съдебната система.

Гарантиране на качество на медиацията

Предвидено е държавите-членки да насърчават разработването и спазването на доброволни кодекси за поведение от медиаторите и организациите, предоставящи услуги по медиация, както и на други механизми за ефективен контрол на качеството във връзка с предоставянето на услуги по медиация.

Държавите-членки насърчават първоначалното и допълнителното обучение на медиатори с цел да се гарантира, че медиацията се осъществява по ефективен, безпристрастен и компетентен начин по отношение на страните.

На практика следните практически механизми могат да осигурят качество на медиацията, като различните държави членки могат да възприемат или вече са възприели в законодателствата си един или няколко от тях.

- Регистри на медиаторите;
- Правила за поведение на медиаторите- в нормативен акт или етични кодекси;
- Органи за контрол върху дейността на медиаторите- Министерство на правосъдието. Камари или обединения на медиаторите;
- Правила за придобиването на правоспособност за медиатори, вкл. задължително обучение за придобиването на такава правоспособност;
- Правила за акредитирането на организациите, предоставящи обучение по медиация и минимално задължително съдържание и брой часове на обучението.

В България, още преди приемането на Директивата, са въведени задължителни изисквания медиаторите да преминат сертифициращо обучение и да бъдат вписани в Единен регистър на медиаторите към Министъра на правосъдието.

Обучителните организации следва да бъдат одобрени от Министъра на правосъдието.

Етичните правила за поведението на медиатора са включени в нормативен акт- Наредбата по чл. 8 от Закона за медиацията и са задължителни.

От 2019 г. в България съществува и Камара на медиаторите в България, която се формира, като естествено обединение на сертифицираните медиатори и организациите, които обучават медиатори.